

Szöveges összefoglaló a beszámolási időszakban elért eredményekről a szerződésekben szereplő kutatási tervek tükrében

Kutatócsoport-vezető neve: dr.habil. Tusor Péter D.Sc.

Támogatási szerződés száma: LP 2012/53

I.

Lendület-pályázatom kiemelt célkitűzése volt, hogy a végzett kutatások fő eredményei még a pályázati futamidő alatt napvilágot láthassanak, még hozzá saját specifikus – már meglévő, illetve újonnan indítandó – könyvsorozatban, vagy nemzetközi kiadásban. Történettudományok terén ez tekinthető a legrangosabb és leginkább maradandó, a sorozati jellegnél fogva megfelelő figyelmet is kapó kutatási tudományos 'output'-nak. Az MTA-PPKE 'Lendület' Egyháztörténeti Kutatócsoport egyik fontos feladata az volt, hogy egy bécsi irányítású nemzetközi projektben megfelelően képviseljük a magyar tudományosságot és történelmet; fő célkitűzése pedig, hogy vatikáni viszonylatban pedig egyenrangú szakmai partnerei legyünk a nemzetközi kutatásnak, kiváltképp a római székhelyű ill. orientációjú történeti intézeteknek. Az öt projektév során mindvégig középpontban állt, hogy felelevenítsük a nagy múltú vatikáni magyar történeti kutatások hagyományait, és Magyarország történelmét újabb vatikáni források feltárásával és kurrens szempontok alkalmazásával ismerjük és ismertessük meg nemzetközi szinten. Az érdeklődő egyetemi hallgatói kört leszámítva az MTA-PPKE Lendület Egyháztörténeti Kutatócsoportnak nem volt feladata az átfogó tudománynépszerűsítés, nemzeti tudatformálás stb. Kutatásainkat ugyanakkor igyekszünk a szélesebb szakmai, és a nem szakmai közvéleménnyel is megismertetni.

Az 1. év számottevőnek nevezhető publicitása (vö. az 1. évi zárójelentést) után a 2. év elsősorban – de nem kizárólagosan – a belső alkotómunkára koncentrált, a 3–4 kutatási évben ismét nagyobb hangsúlyt adtunk a nyilvánosságnak. Elsősorban megjelenő eredményeink hazai és nemzetközi sajtó nyilvános bemutatóival, valamint a saját, nívós internetes honlap elkészítésével, ahol munkánk, eredményeink könnyebben hozzáférhetővé, áttekinthetővé váltak. (Adatoltan lásd a 2., 3. és 4. kutatási évi zárójelentéseknél) Az 5. kutatási év a valójában lezárható részprojektek befejezésének, illetve a kutatások folytatása előkészítésének időszaka lett.

Munkálatainkat igyekeztünk úgy tervezni, alakítani, hogy már a 3., illetve a 4. kutatási év végére meghatározó vállalásainknak ne csak az alapkutatás, hanem a feldolgozás szintjén is eleget tudjunk tenni a saját kiadású, specifikus könyvsorozatokban (2015-ben elindult a *Collectanea Studiorum et Textuum* [CST] is), illetve külföldi kiadás formájában.

Munkánk összegzésének, összefogásának, „láthatóvá tételének” népszerűsítésének, egyszóval a „tudománykommunikációnak” tehát fontos médiuma a 2014 őszére elkészült (új) kutatócsoporti honlap. Ezt igyekeztünk áttekinthetően és funkcionálisan felépíteni. *Elsődleges rendeltetése az eredeti és szisztematikus kutatásainkra épülő tudományos tartalomszolgáltatás.* Fő színtere a „Kiadványok” rovat, ahol a GONDOLAT KIADÓ közreműködésével megjelenő munkáinkat vagy paralel, vagy némi átmenettel online is hozzáférhetővé tesszük. A „Kronológia” számol be konferenciáinkról, könyvbemutatóinkról, előadásainkról, interjúinkról, teszi többüket egy-egy kattintással. elérhetővé. A honlapról elérhető saját *You Tube* csatornánk tartalmazza az általunk szervezett konferenciák, szakmai bemutatók hang és képanyagát. A „Munkatársak” rovat elnevezése önmagáért beszél, és megfelelően illusztrálja a mozgósított kutatói kör egészét (jelenleg még a *Bischofslexikon* kivételével).

A Lendület-program során végzett munkát akképpen törekedtünk a szakmai és a szélesebb közönségnek bemutatni, hogy kerüljük a felesleges ismétléseket. Alapkutatás-jellegű eredményeink különféle műfajokban (konferenciák, riportok, interjúk stb.) történő prezentálásának közül – melyek részletes adatai, ismételjük, megtalálhatók kutatócsoporti honlapunk „Kronológia” rovatában – tételesen is kiemelendők a következők. A kamarai köteteknek (CVH I/9-10) a vatikáni levéltár prefektusa, Sergio Pagano általi bemutatója 2015 januárjában; könyvbemutatónk a római

Pápai Gergely Egyetemen (*Le chiese locali*), illetve vendégprofesszori hetünk a Grazi Egyetemen 2015. áprilisában és májusában. Az alkalmak kutatásaink gyors nemzetközi recepciójának fontos fejezetei. Fontosnak tartom, hogy a kutatócsoporti honlapon – történetünk, céljaink és együttműködő partnereinek ismertetése mellett – az ilyesfajta tartalmak jelenjenek meg. Nem kívánunk például hírportálként üzemelni, amint ezt az 1-3 év összegző jelentésében részletesebben is kifejtettem.

II.

A félévtes kutatás közben számos felismerés, aspektus vetődött fel, sőt olyan előmunkálat, előzetes forrásfelmérés vette kezdetét, amelyek folytatása a Lendület-program során elért eredmények növelését, meghaladását vetítik előre. A jól képzett és motivált, mind tapasztaltabb, meghatározóan fiatalokból álló kutatógárda egyben tartása és szakmában tartása elemi érdek. A kutatócsoporti honlap 2014. évi létrehozásakor *domain*-nevét pályázati ciklusokon átívelő gondolat jegyében fogalmazzuk meg (<http://institutumfraknoi.hu/>) és bővítettük azt az utóbbi napokban egy „Repositoryum” nevű menüponttal.

A Lendület-program legfontosabb eredményének azt tartom, hogy sikerült a Fraknoi Vilmos nevével fémjelzett nagy múltú vatikáni magyar kutatások szervezett, intézményesülő felújítása, folytatása. A vatikáni magyar kutatások a magyar történettudomány különleges tradícióval és nemzetközi kontextussal, egyúttal modern lehetőségekkel és kihívásokkal rendelkező terepe. Az eredményeit közlő, 2004-ben alapított specifikus könyvsorozat, a *Collectanea Vaticana Hungariae* (CVH) 2012-től a társkiadó MTA logóját is viseli. A vatikáni kutatások terén MTA meghatározó szerepet játszott a múltban és vállalt fel az MTA-PPKE 'Lendület' Egyháztörténeti Kutatócsoport létrehozásával.

Kutatási munkálataink a vatikáni kutatások sajátosságainak megfelelően, mintegy természetszerűleg változatos és összetett, úgy a munkatervben, mint a kivitelezésben. Nem egy szűk OTKA projektről, hanem az ERC modellre hajazó *par excellence* kutatási programról beszélhetünk. Ugyanakkor a kutatások vatikáni (és bécsi) jellege megfelelő koherenciát biztosít számára. Ezen nemzetközi forrásörző helyeken folyó kutatásaink egységes összefogó keretbe illesztve a XV-től a XX. századig terjedően egyaránt lehetőséget adnak proszopográfiai és archontológiai, politika, és diplomácia és missziótörténeti vizsgálatokra. Szerénytelenség nélkül szabadjon megjegyezni: Fraknoi Vilmos etalonnak tekintett vatikáni kutatásait hasonló komplexitás jellemzi.

Az egyetemi háttérrel tekintve fontos elemnek tekinttem és tekintem, hogy amennyiben lehetséges, nagyszámban vonjunk be hallgatókat a munkálatokba (II. Vatikáni Zsinat mo-i forrásai; Frintaneumslexikon, vö. honlap, szerződéses munkatársak). Továbbá hogy egyetemi oktatási tevékenységünk közben a Lendület-program segítségével, fajsúlyos egyetemi jelenlétével, láthatóságával orientáljuk, motiváljuk és bátorítsuk az egyetemi hallgatót a tudomány szeretetére és művelésére. Az első három munkaévben teljes, a doktorandusz konzultációkat is beszámítva heti 14-16-os óraszámában tanítottunk – nem csekély többletterheléssel az akadémiai intézeti Lendület-kutatócsoportokhoz képest. Óráink adminisztratív lecsökkentése után szervezetük meg immár két alkalommal is a Fraknoi Nyári Akadémiát az érdeklődő hallgatók bevonására, képzésére.

Egyúttal meghatározó szempont volt a minősített kutatókkal végzett közös munka. A következő **29**, tudományos fokozattal rendelkező, a kutatásba érdemben (és szerződéssel bevont) kolléga vett részt idáig projektünkben (név szerinti felsorolásuk az első három év összegfoglaló jelentésében). Adataik a *Bischofslexikon* munkatársainak kivételével már a honlapon is megtalálhatók. E bevont kutatóknak köszönhetően intézményi kooperációnk is örömdetesen széleskörű. A kollégák a következő kutatóhelyeket képviselték, illetve képviselik: ÖStA HHStA (1), MTA BTK TTI (3), PTE BTK (5), SZTE BTK (3), PPKE (2), Kolozsvári Babes-Bolyai Tud.Egy. (2), Partiumi Egyetem (1), Pécsi Hittudományi Főiskola (1), Nyíregyházi Hittudományi Főiskola (1), Veszprémi

Hittudományi Főiskola (1), Győri Püspöki Levéltár (1), Székesfehérvári Püspöki Levéltár (3), Kalocsai Érseki Levéltár (1), Piarista Levéltár (1), Pápai Magyar Intézet (1). Egy kutató nyugdíjas (Szatmár), időközben sajnos elhunyt. Egy állás nélkül volt, 2015-től lett a Kutatócsoport Bolyai ösztöndíjasa, ő a 2016 februárjában sajnálatosan elhunyt Csíky Balázs. Súlyos veszteség számunkra.

Munkakapcsolatunk emellett rendszeres a PPKE két akadémiai kutatócsoportjával, vezetőikkel, Szovák Kornéllal és Nagy Lászlóval rendszeres konzultációkat folytatunk. Kiemelt hazai intézményi együttműködő partnerünk a nyíregyházi Görögkatolikus Örökség Kutatócsoport. Összehangoltuk vatikáni kutatásainkat, s e kooperációnk keretében adtam elő az általuk szervezett 2015. jún. 3-4-ei konferencián. 2014. novemberi és 2015. április debreceni előadásaimat az ottani középkori Lendület-kutatócsoporttal folytatott szakmai párbeszéd érdekében tartottam meg. A „Nemzeti zsinat 1648. Katolikus autonómiatörekvések a kora újkori Magyarországon” c. nagyobb szabásúnak nevezhető tanulmányom a „*Katolikus Zsinatok és nagygyűlések Magyarországon*” című, a Pécsi Hittudományi Főiskola és az MTA BTK TTI által kiadott kötetben jelent meg, kapcsolódva a Balogh Margit és Adriányi Gábor által vezetett OTKA-kutatócsoport (NK 83799) munkájához.

Hasonlóan széleskörűnek mondható nemzetközi kooperációnk is. Fő együttműködő partnereink (*Università della Tuscia, Universität Wien*) „nemzetközileg jegyzett”, neves kutatóhelyek. Velük nemcsak alkalmi, hanem kifejezetten szubsztanciális kooperációt folytatunk. Kutatási törzshely jellegének köszönhetően rendszeres a jelenlétünk a *Archivio Segreto Vaticano*-ban.

Intézményi együttműködésünk a bécsi *Institut für Ungarische Geschichtsforschung*-gal folyamatos és elmélyült, ennek keretében két közös tudományos kiadványunkat jelentettük meg az intézet közreműködésünkkel létrehozott sorozatában (PUGW Bd. IV és VIII.).

2015-ben megjelent egyik kötetünk (CST II/1) a Pápai Történeti Bizottsággal (*Commissione Pontificia per le Scienze Storiche*) 2012-ben megkezdett projektjellegű együttműködés eredménye.

A *The Papacy and the local Churches* általunk rendezett nemzetközi konferencia tanulmányainak szerkesztése közben folyamatos munkakapcsolatban álltunk a konferencia résztvevőivel (név szerinti felsorolásuk az első három év összefoglaló jelentésében). A Bécsből koordinált *Bischofslexikon* munkálataiba bekapcsolódó szlovák kollégák nevei, akiknek biogrammjaival dolgozunk (lektorálás, korrigálás, fordítás) ugyanott találhatóak.

Az *Internationale Gesellschaft für Konzilgeschichtsforschung*hoz fűződő félévtizedes munkakapcsolatunk újabb fejezete volt előadásunk a Társaság 2014. szept. 18–20-án „*Konzil und Fürst*” címmel Bécsben, illetve Berlinben 2016. szeptember 15–17-én „*Konzil und Frieden*” címmel megrendezett konferenciáján.

A római Német Történeti Intézettel, személy szerint Alexander Kollerrel folytatott kooperációnk fontos fejezete volt előadásunk a 2016. december 5–6-ai római nunciátúratörténeti szimpóziumon. Történetési pályánk meghatározó mozzanata, hogy e konferencián munkásságunk felkeltette Wolfgang Reinhard érdeklődését. Meghívásunkat elfogadva 2017 májusában Budapestre látogat, és május 3-án előadást tart az MTA székházában. Ez lesz a Lendület-kutatócsoport utolsó nyilvános szakmai eseménye.

III.

Működésünk során a hangsúlyt mindvégig a saját szervezésű szakmai rendezvényekre helyeztük, külső szervezésű eseményen abban az esetben tartottuk szükségesnek a szereplést, amennyiben szorosban kapcsolódott kutatásainkhoz. E szakmai rendezvények, részprojekteink lezárásának munkái és eseményei, eredményeink népszerűsítésének alkalmi, mint már említetteük tételesen és részletesen megtalálhatóak honlapunkon, mely organikusan kiegészíti zárójelentésünket. E zárójelentésben nincs alkalmunk róluk szólni. Megszületésük folyamatáról, illetve eredményükről adatolt kép nyerhető továbbá az éves munkatervek, az éves zárójelentések szövegében, mellékelt adatközlésekben. Részletes, az összes közleményt adatoló és így-úgy szemléltető statisztikát sem állítok itt össze, tekintve, hogy a tudomány nem mérhető rőfre. Mindazonáltal elmellőzhetetlen, hogy tételesen reflektáljak a 2012-es pályázati munkaterve, „Az elérendő célok konkrét,

számszerűsíthető megjelölése” cím alatt megadott tervezett eredmények megvalósulására. A 2012-es vállalásokat kurzív szedés jelzi.

„A RÉSZPROJEKT”

1. Német nyelvű szaklexikonban („Die Bischöfe der Habsburger Monarchie 1804–1816”) 147 magyar tárgyú biogramm (Berlin, Verlag Duncker & Humblot); 2. Német nyelvű szaklexikonban („Die Alumnus des Wiener Frintaneums aus Königreich Ungarn, Böhmen und Galizien 1816–1918”) mintegy 200 magyar tárgyú biogramm (Böhlau, Wien); 3. Magyar nyelvű szaklexikonban mintegy 200 életrajzi biogramm

A bécsi kutatási irány célkitűzéseit, melynek vállalását a Lendület-programban a bécsi egyetem részéről mutatkozó kooperációs igény tette indokolttá, kutatási szinten a magunk részéről teljesítettük. A biogrammmokat hiánytalanul elkészítettük, lefordítottuk, nyomtatott szövegük az MTA TKI-ban megtalálható, a vonatkozó felhasználási szerződések mellékleteként. E két német lexikon kiadása nem a mi feladatunk, a bécsi projektpartner részéről elhúzódó korrektúrázási, szerkesztési munkálatok haladásáról szóltam az éves munkatervekben, jelentésekben. Jelent állapot szerint 2017. májusra kerül lezárásra a *Bischofslexikon* kézírata és kerül átadásra a Böhlau-nak. A magyar változat megjelentetésére – a német szövegek módosításaink, pontosításainak figyelembevételével ezt követően kerülhet sor. Információ kérhető a projekt vezetőjétől: rupert.klieber@univie.ac.at. A Frintaneumslexikon esetében a szlovák kollégák még dolgoznak a biogrammmokon. Mi a kutatás már 2014 decemberére lezártuk, és műhelykonferencián összegeztük az eredményeket (2014. december, ld. a honlap *Kronológia* rovatában). E kutatási eredményeink tehát – kivételesen – a pályázati futamidőt követően látnak napvilágot. A bécsi kutatási irányt a nemzetközi kooperáció lassúságát látva egészítettük ki a kora újkori előzményekkel, melynek eredménye a CST I/1 és részben a PUGW VIII. kötete, valamint több tanulmány.

„B RÉSZPROJEKT”, A VATIKÁNI KUATÁSI FŐIRÁNY

1. *Pázmány Péter útja az esztergomi érseki székebe* (Monográfia, magyar nyelven, olasz rezümével, B/5 ca. 300 p., Gondolat Kiadó) – **Ld. CVH I/13, 460 p.**
2. *Pázmány Péter processus informativusa (1616)* (Collectanea Vaticana Hungariae II/4) (A/5, ca. 150 p.) – **Ld. CVH II/6, 400 p., sajtó alatt, pdf-változata e-mailben megküldve az lendulet@titkarsag.mta.hu címre.**
3. *Esztergomi érsekek konzisztoriális iratai a 17. századból (1628–1666)* (Collectanea Vaticana Hungariae II/5) (A/5, ca. 150 p.) / *Lippay György esztergomi érsek levelezése* – **Ld. CST I/1, 544 p.**
4. *Habsburg Kardinalsnominierungen in dem 17. Jahrhundert* (Mitteilungen des Haus-, Hof- und Staatsarchiv, 2 iv) – **Ld. MTMT**
5. *Gli agenti dei prelati ungheresi a Roma nel Seicento* (Quellen und Forschungen aus Italienischen Archiven und Bibliotheken, 1 iv) – **Ld. MTMT**
6. *Galla Ferenc: Pálos missziók a kora újkori Magyarországon* (Collectanea Vaticana Hungariae I/8) (B/5 ca. 400 p.) – **Ld. CVH I/11, 536 p.**
7. *Pázmány Péter 1632. évi római követségének dokumentumai* (Collectanea Vaticana Hungariae, II/6) (A/5, ca. 200 p.) – A munkát időközben a nemzetközi kutatás elvégezte, így e formájában tárgytalanná vált (vö. ROTRAUD BECKER, Der Skandal um den Rombesuch Kardinal Pázmánys im Spiegel der Nuntiaturreporte des Jahres 1632, in Quellen und Forschungen aus italienischen Archiven und Bibliotheken 92 [2012] 381–429)
8. *Gli archivi della Santa Sede ed Ungheria II* (Collectanea Vaticana Hungariae I/10) (B/5, ca. 400 p.) – **Ld. szélesebb kontextusban és teljesen külföldi kiadásban: Il papato e le chiese locali – The Papacy and the local Churches (Studi di storia delle istituzioni ecclesiastiche 4), 486 p.**
9. *Az Aposztoli Kamara magyar vonatkozású középkori forrásai* (Collectanea Vaticana Hungariae I/11) (B/5, ca. 300 p.) – **Ld. CVH I/9–10, 384 + 482 p. (!)**
- 10–11. *The Baroque papacy, Hungarian Historical researches in the Vatican, később meghatározandó kiadó.* – **Ld. The Baroque papacy, Viterbo, 2016 (Sette Città), 334 p.; a historiográfia még tördelés előtt, kéziratának pdf-változata e-mailben megküldve az lendulet@titkarsag.mta.hu címre.**

„A kisebb, illetve magyar nyelvű közleményeket, előpublikációkat külön nem tüntettük fel. Számuk mintegy 20 körül várható” – prognosztizáltuk 2012-ben.

A lezárt eredmények mennyisége – a minőség megítélése a szakmai kritika feladata – mindennél jóval több lett a vatikáni kutatások terén. A tanulmányok többszöröse a vállalásnak, még abban az esetben is, ha a mindösszesen két főállású munkatárs teljesítményét nézzük. Több esetben sikerült külső anyagi források, mindenekelőtt a pályázati kiírás alapján kötelezően megpályáztott és el is nyert OTKA nemzetközi együttműködési pályázat révén a tervezettnél több alprogramot megvalósítani a Kutatócsoport munkálatai során, fontos lépéseket téve a vatikáni magyar történeti kutatások integrálása és intézményesülése felé. Programadási szinten a legfontosabb a CVH I/8 tanulmánykötet, illetve a 2016. augusztusában, a pécsi Hungarológiai Kongresszuson megrendezett szimpóziumunk és előkészületben lévő tanulmánykötete (CVH I/15) emelendő ki, utóbbi már az elkövetkezendő 5 évre nézve. Additív eredményként a két kutatócsoporti főállású munkatárs részéről a CVH II/4 (Papal Consistories) CVH I/14 (Budapest nunciatura inventárium) [és előkészületben az utódállami nunciaturáké és az államtitkársági anyagé], a CST I/2 (Szombathelyi egyházmegye) és CST II/1 (Katolicizmus Mo-n a II. Vatikáni Zsinat korában), kötetei által lezárt kutatások esetében. A szerződéses munkatársak esetében Nemes Gábor középkorvégi és Kruppa Tamás 16. századi erdélyi vizsgálata egészítették ki a Kutatócsoport alprogramját kötetszinten is (CVH I/12 és II/5), előrehaladott előmunkálatként pedig Lakatos Bálint szupplikációs-kötete, illetve a Sági György, Rétfalvi Balázs által feldolgozás alá vont Esty-naplók.

Úgy vélem, a saját szervezésű konferenciák, hazai és nemzetközi részvételek terén is sikerült meghaladni a tervezetteket és meghaladni az elvárásokat. *Számszerűleg: a 2012-ben tervezett 12 kötetből 5 jelent meg, 4 közvetlenül kiadás előtt áll, júniusig esélyes, 2017 végéig biztosra vehető megjelenésük; 1 kötet ránk eső kéziratrésze lezárva (Frintaneum), egy kutatás a nemzetközi fejlemények miatt félbe maradt (Pázmány 1632); emellett további azonban további 7 kötetet publikáltunk, és a 8. (pécsi hungarológiai kongresszus tanulmánykötete, CVH I/15) is napvilágot lát 2017-ben. A Lendület-program keretében publikált, nem saját kiadású tanulmányok száma 99 db.*

Vélekedésünkben, hogy lehetőségeink szerint megfelelően használtuk ki azt a lehetőséget, amit a Lendület-program nyújtott, megerősít az 1–3. év összegző akadémiai értékelése, mely munkákat „kiválóra”, vagyis az akadémiai kutatóintézeti átlagot magasan meghaladónak ítélte, és ugyanígy tett a 4. évben is.

Összegzésül annyit kívánok megjegyezni, hogy az 5 év során végig úgy kívántunk dolgozni, csapatot építeni, „intézményesülni”, hogy eredményeként *egyetemi Lendület-kutatócsoportként is* megfelelő lehetőséget, alkalmat kapjunk azt esetleges folytatásra egy módosított, a félévtizedes tapasztalatok fényében továbbgondolt Lendület-program keretében. Ennek érdekében bátorok, természetesen nem hivatalosan és egyedül az illetékes döntéshozatal tájékoztatására, segítségére, egy következő 5 évi koncepciót és munkatervet, valamint költségvetést mellékelni.

Befejezésül szeretnék köszönetet mondani gondos munkájukért, tanácsaikért bírálóimnak, valamint az MTA Titkársága, Kutatóintézeti Főosztálya és a TKI valamennyi munkatársának hasznos és hatékony közreműködéséért.

Budaörs, 2017. február 15.

Tusor Péter

mjz. Az utolsó pályázati évre külön beszámolót nem készítetek, a fontosabb közlések jelen finálrelációba beépítve megtalálhatóak.